

УДК 378.011

DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2020.72-2.6>**Н. П. Волкова**доктор педагогічних наук,
професор кафедри педагогіки та психології
ВНЗ «Університет імені Альфреда Нобеля»**Л. М. Романишина**доктор педагогічних наук,
професор кафедри педагогіки
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ГЕОГРАФІЇ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Здійснено аналіз зарубіжного досвіду професійної підготовки майбутніх учителів географії до професійної діяльності та з'ясовано особливості їх професійної підготовки в закладах вищої освіти деяких зарубіжних країн.

Визначено, що система компетентностей, що визначає професійну підготовку майбутніх учителів у Європі, містить три групи базових компетентностей: інструментальні, міжособистісні та системні. Визначено, що характерною ознакою професійної підготовки майбутніх учителів у Польщі є невелика кількість предметів та значна діяльність волонтерських клубів, де студенти набувають досвіду з подальшої професійної підготовки.

З'ясовано, що в сучасній зарубіжній професійній освіті виняткової актуальності набуває багатопрофільна підготовка студентів, що передбачає набуття спеціалізації з одного чи двох предметів одночасно.

Характерною особливістю системи підготовки майбутніх учителів географії до професійної діяльності в зарубіжних країнах є її неперервність, що забезпечується трьома етапами: довузівською професійною підготовкою старшокласників; фундаментальною професійною підготовкою майбутнього вчителя у закладах вищої освіти та післядипломною освітою і самоосвітою вчителя.

З'ясовано, що для зарубіжних систем професійної підготовки майбутніх учителів на сучасному етапі характерні: багатопрофільність; системність та систематичність використання ІКТ, розвиток ІКТ компетентності студентів; полікультурність і полілінгвальність; високий рівень особистісно-суспільно-державної спрямованості системи моніторингу якості вищої освіти; вільний доступ до статистичних даних і обов'язкове оприлюднення результатів моніторингу незалежними ЗМІ; невелика кількість предметів, що викладаються; зміщення центру професійно-педагогічної підготовки до школи; зростання обсягу педагогічної практики та розширення місць її проходження; підвищення вимог до абітурієнтів як у разі вступу на педагогічні спеціальності, так і під час їх працевлаштування; підвищення ролі та значення різноманітних професійних організацій (асоціацій, спілок, центрів педагогічної майстерності, шкіл професійного зростання) у процесі підвищення кваліфікації та атестації педагогів.

Ключові слова: майбутні вчителі географії, професійна підготовка, зарубіжний досвід, сучасні тенденції освіти, заклади вищої освіти.

Постановка проблеми. Забезпечення ефективної підготовки майбутніх учителів географії до професійної діяльності потребує ґрунтовного аналізу психолого-педагогічних досліджень.

У сучасній педагогічній теорії акумульовано вагомий різномірний та різноплановий досвід, що має великий прикладний потенціал і охоплює різноманітні аспекти професійної підготовки майбутніх фахівців у системі вищої освіти. Задля виявлення перспективних концептів професійної підготовки майбутніх учителів географії до професійної діяльності необхідним є аналіз наукових праць зарубіжних учених, найбільш наближених до тематики нашого дослідження,

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Професійна підготовка майбутніх учителів у зарубіжних країнах стала предметом досліджень багатьох українських та зарубіжних науковців, серед яких – Н. Авшенюк [2], Н. Євтушенко [1], Ю. Клименко [3], Н. Носовець [4], А. Толочик [5], І. Янкович [6] та ін.

Проте в сучасних умовах система професійної підготовки майбутніх учителів географії до професійної діяльності не отримала належної уваги, що і зумовлює актуальність нашого дослідження.

Мета статті – здійснити аналіз зарубіжного досвіду професійної підготовки майбутніх учителів географії до професійної діяльності.

Виклад основного матеріалу. Проведений аналіз наукових досліджень у галузі підготовки майбутніх учителів до професійної діяльності дав змогу з'ясувати певні особливості професійної підготовки майбутніх учителів географії в закладах вищої освіти деяких зарубіжних країн.

Предметом свого дисертаційного дослідження Ю. Клименко вибрала професійну мобільність майбутніх учителів у країнах Євросоюзу [3]. Зокрема, автором уточнено сутність поняття «професійна мобільність майбутнього вчителя», що визначається як «здатність педагога до змін, прийняття нового, системного мислення, розуміння взаємозв'язків і взаємозалежностей у суспільному розвитку, яка досягається за рахунок змін, пов'язаних зі здобуттям досвіду навчання або викладання в іншому європейському вищому навчальному закладі» [3, с. 15]. Така мобільність може бути забезпечена врахуванням низки факторів, дія яких характеризується на адміністративно-організаційному, змістовому, методичному та особистісному рівнях. У систему компетентностей, що визначають професійну мобільність майбутніх учителів та вчителів географії, зокрема, у Європі, автором включено три групи базових компетентностей: інструментальні (уміння оперувати інформацією, організувати і планувати процеси, володіння рідною мовою та мовою міжнародного спілкування, використання ІКТ, приймати аргументовані рішення тощо), міжособистісні (робота в команді, взаємодія з експертами з інших предметних галузей, високий рівень культури, робота на міжнародному рівні, здатність адекватно сприймати критику та критично себе оцінювати) та системні (вміти вчитися, швидко адаптуватися до обставин, генерувати нові ідеї, бути лідером, проявляти ініціативу і підприємливість, працювати автономно, реалізовувати проєкти, прагнення до успіху та відповідальність) [3].

Так, І. Янкович комплексно вивчала проблему підготовки майбутніх учителів вищих навчальних закладів Польщі до виховної роботи з учнями [6]. Визначено, що характерною ознакою професійної підготовки майбутніх учителів географії є невелика кількість предметів, що викладаються (не більше 16 дисциплін в одному навчальному році). Так, до навчального плану включено такі дисципліни педагогічного циклу: педагогіка, теоретичні основи виховання, історія педагогіки, педагогічна діагностика, медіа в освіті тощо. Серед недоліків автор вирізняє недостатній рівень підготовки майбутніх учителів до роботи з важковиховуваними дітьми та учнями з особливими потребами [6, с. 14]. У професійній підготовці застосовують як традиційні форми занять (лекція, практичне заняття, конвертація, педагогічна практика), так і інноваційні (психологічні лабораторії, інтерперсональні майстерні, тренінги творчого мислення,

майстерні педагогічної комунікації, інтегровані заняття тощо). Неабиякої популярності в Польщі набувають різноманітні волонтерські клуби, де студенти набувають першого досвіду з майбутньої професійної діяльності. Водночас, як стверджує автор, використання інноваційних форм роботи потребує певної активізації студентів, що не завжди можливе у сучасних умовах. Крім цього, проведення педагогічної практики майбутніх учителів географії вимагає суттєвого доопрацювання [6, с. 15].

У своїх дослідженнях Н. Авшенюк та інші науковці проаналізували зарубіжний досвід професійної підготовки педагогів у сучасних умовах [2]. У цих аналітичних матеріалах визначено ключові особливості реалізації професійної підготовки майбутніх учителів та вчителів географії зокрема. До них віднесено: 1) зростання обсягу педагогічної практики та розширення місць її проходження (не тільки у школі, а й у інших закладах освіти, де працюють з дітьми-мігрантами, дітьми з особливими потребами та ін.); 2) розширення переліку і варіантів опанування педагогічної професії з метою залучення до роботи кращих випускників ЗВО як з педагогічних спеціальностей, так і із суміжних з ними галузей; 3) пріоритетним завданням освітньої політики є забезпечення неперервного професійного розвитку педагогів упродовж усієї професійної діяльності; 4) обов'язкове проходження інтернатури для вступу в педагогічну професію, що передуює подальшій сертифікації або відбувається після неї; 5) оновлення змісту професійної підготовки з урахуванням інтересів та освітніх потреб майбутніх педагогів та включення вагомого дослідницького компонента; 6) підвищення вимог до абітурієнтів як у разі вступу на педагогічні спеціальності, так і під час їх працевлаштування після завершення навчання у ЗВО; 7) підвищення ролі та значення професійних асоціацій, спілок, центрів педагогічної майстерності та шкіл професійного зростання у процесі атестації та підвищення кваліфікації педагогічних та керівних кадрів закладів освіти тощо [2, с. 75–76].

У публікаціях Н. Носовець проаналізовано професійну підготовку майбутніх учителів у країнах Західної Європи [4], зокрема, з'ясовано, що в сучасній зарубіжній професійній освіті виняткової актуальності набуває багатопрофільна підготовка студентів, що передбачає набуття спеціалізації з одного чи двох предметів одночасно. Традиційно у структурі змісту освіти виділяються два блоки: 1) предметний (загальноосвітні та спеціальні дисципліни); 2) професійний (загальнопедагогічні дисципліни, дидактика та методика і педагогічна практика). Базова підготовка майбутніх учителів відбувається за однофазною та двофазною моделями. У однофазній моделі випускник ЗВО може одразу приступити до виконання професійних

обов'язків учителя. У другому випадку на першій фазі відбувається теоретична підготовка студента, яка здійснюється у ЗВО, а на другій фазі поєднуються професійна діяльність учителя та навчання на спеціальних курсах психолого-педагогічної підготовки. І тільки після успішного завершення другої фази, що також передбачає написання дипломної роботи та складання іспитів, випускник ЗВО може стати повноправним учителем. Автор зауважує, що педагогічна спеціалізація студентів у багатьох країнах розпочинається з перших курсів навчання [4].

У наукових доробках Н. Євтушенко розглянуто актуальні питання підготовки майбутніх учителів у системі освіти Польщі [1]. З'ясовано, що в сучасній професійній підготовці майбутніх учителів та вчителів географії зокрема у Польщі ключовими є п'ять концептуальних положень: 1) знання предмета і методики його викладання; 2) здатність до оцінювання навчальних досягнень учнів; 3) комунікабельність; 4) пропагування демократичних ідеалів (рівність, свобода, повага, суб'єктність, терпіння); 5) пошук різноманітних шляхів удосконалення (безперервне навчання). Відповідно, у польських програмах професійної підготовки провідною є модель особистості вчителя, що характеризується такими властивостями, як: багатогранність, відкритість, гнучкість, самостійність, трансгресивність, висока мотивація, високий рівень соціальної та моральної культури, ґрунтовна підготовленість з усіх аспектів педагогічної професії [1, с. 53–54].

У працях А. Толочик проаналізовано сучасні тенденції підготовки вчителів у Великобританії [5]. Автором виявлено, що система вищої педагогічної освіти Великої Британії за теперішніх умов має такі особливості: 1) здобуття професії педагога можливе шляхом чотирирічної підготовки у ЗВО (бакалавр освіти) або однорічної професійно-педагогічної підготовки після набуття вищої освіти (сертифіката в галузі освіти); 2) орієнтація на підготовку вчителів, що викладають кілька суміжних дисциплін; 3) зміщення центру професійно-педагогічної підготовки майбутнього вчителя у школу, яка є рівноправним партнером ЗВО. Не менш важливий у цьому контексті перехід до багаторівневої підготовки, її диверсифікація та посилення інноваційності всього процесу професійної підготовки майбутнього вчителя. Характерною особливістю цієї системи є її неперервність, що забезпечується трьома етапами: довузівською професійною підготовкою старшокласників; фундаментальною професійною підготовкою майбутнього вчителя у вищому педагогічному навчальному закладі та післядипломною освітою і самоосвітою вчителя. Серед стратегічних напрямів розвитку вищої освіти Великобританії, що забезпечить ефективну професійну підготовку майбутніх учителів, А. Толочик вирізняє три головні аспекти: підви-

щення престижу професії, удосконалення професійної підготовки та забезпечення неперервного професійного розвитку [5, с. 129].

Висновки і пропозиції. Проведений аналіз наукових досліджень у галузі підготовки майбутніх учителів до професійної діяльності дав змогу з'ясувати, що для зарубіжних систем підготовки майбутніх учителів на сучасному етапі характерні:

- багатопрофільність (набуття спеціалізації з двох предметів одночасно);
- системність та систематичність використання ІКТ, розвиток ІКТ компетентності студентів;
- полікультурність і полілінгвальність;
- високий рівень особистісно-суспільно-державної спрямованості системи моніторингу якості вищої освіти;
- вільний доступ до статистичних даних і обов'язкове оприлюднення результатів моніторингу незалежними ЗМІ;
- невелика кількість предметів, що викладаються (не більше 16 дисциплін у одному навчальному році);
- зміщення центру професійно-педагогічної підготовки до школи;
- зростання обсягу педагогічної практики та розширення місць її проходження;
- підвищення вимог до абітурієнтів як у разі вступу на педагогічні спеціальності, так і під час їх працевлаштування;
- підвищення ролі та значення різноманітних професійних організацій (асоціацій, спілок, центрів педагогічної майстерності, шкіл професійного зростання) у процесі підвищення кваліфікації та атестації педагогів.

Водночас можна констатувати недостатній рівень підготовки майбутніх учителів до роботи з важковиховуваною молоддю та молоддю з особливими потребами.

Список використаної літератури:

1. Євтушенко Н.В. Концепції підготовки майбутніх учителів у Польщі. *Теорія і практика управління соціальними системами*. 2016. № 3. С. 52–60.
2. Зарубіжний досвід професійної підготовки педагогів: аналітичні матеріали / Авшенюк Н.М., Дяченко Л.М., Котун К.В., Марусинець М.М., Огієнко О.І., Сулима О.В., Постригач Н.О. Київ : Центр, 2017. 83 с.
3. Клименко Ю.А. Професійна мобільність майбутніх учителів у країнах Євросоюзу : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 «Теорія і методика проф. освіти». Умань, 2011. 20 с.
4. Носовець Н.М. Професійна підготовка майбутніх учителів у країнах Західної Європи. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Сер. Педагогічні науки*. 2015. Вип. 130. С. 68–72.

5. Толочик А.І. Сучасні тенденції підготовки вчителів у Великобританії. *Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В.О. Сухомлинського. Сер. Педагогічні науки*. 2011. Вип. 1.33. С. 128–131.
6. Янкович І.І. Підготовка майбутніх учителів у вищих навчальних закладах Польщі до виховної роботи з учнями : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 «Теорія і методика проф. освіти». Тернопіль, 2016. 19 с.
-

Volkova N., Romanyshyna L. Foreign experience of professional training of future geography teachers to professional activity

The analysis of foreign experience of future geography teachers professional training is carried out and clarified certain features of their professional training in higher education institutions of some foreign countries.

The author has determined that the system of competencies that determines the professional training of future teachers in Europe contains three groups of basic competencies: instrumental, interpersonal and systemic. Was determined that a characteristic feature of professional training of future teachers in Poland is caused by small number of subjects and a significant activity of volunteer clubs where students gain experience in further professional training.

It was found that in modern foreign vocational education multidisciplinary training of students becomes extremely important, which involves the acquisition of specialization in one or two subjects at a time. A characteristic feature of the system of training future teachers of geography for professional activity in foreign countries is the continuity, which is ensured by three stages: pre-university professional training of high school students; fundamental professional training of future teachers in higher education institutions and postgraduate education and teacher self-education.

The author explains, that foreign systems of professional training of future teachers at the present stage are characterized by: multidisciplinary; systematic and systematic use of ICT, development of ICT competence of students; polycultural and polylinguistic; high level of personal-social-state orientation of the system of monitoring the quality of higher education; free access to statistics and mandatory publication of monitoring results by independent media; a small number of subjects taught; relocation of the center of professional and pedagogical training to school; growth of pedagogical practice and expansion of places of its passing; increasing the requirements for entrants both when entering pedagogical specialties and during their employment; increasing the role and importance of various professional organizations (associations, unions, centers of pedagogical skills, schools of professional growth) in the process of professional development and certification of teachers.

Key words: *future teachers of geography, professional training, foreign experience, modern tendencies of education, institutions of higher education.*